

LBRIS

We know
books

CARLY SCHABOWSKI

*Ceasornicarul
din
Dachau*

PROLOG

Cornwall, Anglia

1980

Fereastra era deschisă și aerul rece, de iarnă, pătrundea în dormitor, făcând-o să se zgribulească în somn.

Se trezi din pricina frigului, cu nasul rece și își trase plapuma peste cap. Era conștientă că s-ar fi putut da jos din pat pentru a închide fereastra, deși nu făcuse asta niciodată, nici când plouase, nici când ninsese și geamul era brăzdat de firicele subțiri de gheață, ca o pânză de păianjen. Era o libertate desfătătoare în treaba asta – să decidă singură dacă închide geamul sau îl lasă deschis. Știa că este o prostie, dar se obișnuise așa – era aproape ca un viciu – un obicei vechi de care nu se putea descotorosi.

Într-un târziu, se întoarse cu fața spre fereastră, scoțându-și capul de sub plapumă. Încăperea era scaldată într-o lumină cenușie, tipică dimineților de iarnă, când razele soarelui ajungeau anevoie pe pământ, căci norii gri și vineții făceau tot posibilul să le împiedice.

Era timpul.

O străbătu un fior, dar nu de frig, ci de emoție, la gândul că lucrul acela chiar avea să se întâmple, iar ea trebuia să se descurce, să le țină piept tuturor și să-i facă să înțeleagă cine fusese ea cândva.

Făcându-și curaj, coborî din pat cu grația unei balerine și își răsfiră degetele de la picioare, ca să și le dezmoștească. Cu mișcări domoale, își luă pe ea o rochie de culoarea albastrelor, strânsă pe talie și își prinse părul într-un coc lejer, la ceafă. Se ridică de pe pat, privindu-se în oglinda înaltă, din cap până-n picioare. Se uita cu ochii mijiiți la propria-i reflexie, imaginându-și că era din nou tânără. Apoi deschise ochii larg și contemplă imaginea reală a femeii din oglindă: o femeie cu riduri fine pe față și cu fire argintii în păr, semn că timpul nu o iertase.

Își aplică pe buze un ruj roz-deschis, neuitând să întindă puțin și pe obraji palizi, apoi decise că și-a încheiat toaleta. Chiar când era gata să iasă din cameră, își duse brusc mâna dreaptă la încheietura celei stângi, pipăindu-și pielea fină. *Cum am putut să uit?*

Deschise o casetă de bijuterii și scoase din interior un ceas de aur, a cărui curea bătută cu pietre prețioase strălucea palid în lumina dimineții.

Își puse ceasul pe mână și aruncă o privire afară.

Începuse să ningă.

CAPITOLUL 1

Isaac

Ianuarie 1945

Cerul arăta ca o mantie de catifea străpunsă de miliarde de ace, iar prin găurelele acelea se strecurau luminițe scânteietoare, ce împânzeau bolta cerească. Isaac se uita la stele, sperând să vadă una căzătoare, care să alunece cu viteză pe fundalul întunecat, lăsând în urmă o dâră de lumină și un an întreg de dorințe împlinite.

Aburul propriei respirații se înălța în aer ca o spirală de fum și curând fu nevoit să-și accepte înfrângerea și să-și coboare privirile: trebuia să pășească cu grijă pe stratul de zăpadă înghețată de sub picioarele sale.

În jur domnea o liniște mormântală, dar asta nu-l tulbura, ci, dimpotrivă, îl calma. În liniștea asta nu era nimic amenințător, nimic funebru. Doar într-o asemenea stare de pace avea sentimentul mângâietor că el și ceilalți erau în siguranță.

Ajunse la capătul străzii pe care o știa dintotdeauna și care acum, acoperită de zăpadă, părea din altă lume; o lume mai curată, mai frumoasă, parcă. Când era mic, se juca pe străzile astea cu prietenii săi, în timp ce tatăl său lucra în magazin, reparând ceasuri, lacăte și orice alte obiecte pe care alții nu se pricepeau să le repare. Se mândrea cu iscusința lui de a descifra mecanismul complex al

vretinui ceas de călătorie sau al unei casete de bijuterii ce nu se lăsa descuiată. Seara, când le povestea cum izbutise, după multă trudă, să rezolve cea mai recentă enigmă – un ceas de mână trimis din Anglia de un domn căruia îi fusese recomandat pentru serviciile sale excelente, sau un ceas de călătorie, cu ecranul ornate cu șoricei mici, din aur, ce aparținea unei doamne din München – fața lui strălucea de încântare. Isaac petrecuse nenumărate seri ascultându-și tatăl vorbind despre preaiubitele lui mecanisme de ceas sau despre cufer cu comori, toate acestea dându-i senzația că acesta ia parte la o întreagă serie de aventuri palpitate, și nu doar repară, pur și simplu, obiectele stricate ale semenilor săi.

Își alungă din minte aceste amintiri și traversă strada spre magazinul care acum era al lui. Aruncă o privire de-a lungul străzii și rămase nemișcat câteva clipe, ca să mai asculte un pic liniștea, „prietena“ lui. Apoi suflă zăpada așternută peste gaura cheii și, când făcu asta, atinse cu umărul ușa ninsă, dezvelind colțul unei stele – asemenea celei pe care o purta și el pe piept.

Scârțâitul zăvorului, când îl trase, sună cam strident, iar Isaac scoase un sâșait ca pentru a-l potoli, de parcă ar fi fost un prunc care se liniștește când aude vocea tatălui său.

Chiar când deschise ușa, zăpada de pe streășina joasă a acoperișului căzu la pământ cu un bubuit înăbușit, care îl făcu pe Isaac să tresară puternic. Închise ușa după el cu grijă, dar înainte de asta apucă să vadă că urmele lăsate de el în zăpadă fuseseră deja acoperite de ninsoare.

Nu cuteză să aprindă lumina – adică becul ce atârna din tavan în mijlocul încăperii –, ci preferă să aprindă o lumânare, care se topise parțial și stătea înclinată într-o parte.

Magazinul era închis de aproape un an. Vitrinele din sticlă erau acoperite cu un strat gros de praf, ascunzând vederii ceasurile de aur, de bronz și de argint din interior. O pendulă aflată într-un colț ticăia slab în liniștea încăperii.

Isaac se duse la scaunul său din spatele tejghelei, făcând să scârțâie podeaua, și se așeză pe el, punând lumânarea pe masa de lucru. Își masă piciorul înțepenit din cauza frigului, în locul unde se lovise demult, în copilărie, iar mușchii și tendoanele i se încordară sub piele, parcă solidare cu inima sa cuprinsă de teamă.

Se lăsă în jos, în patru labe. Cu degetele sale deformate de artrită, scoase o scândură din podea, dezvăluind comoara ascunsă dedesubt – ceasul de buzunar al bunicului său. Se așeză apoi la loc pe scaun și apăsă clema minusculă. Capacul de aur masiv se deschise cu o zvâcnire, dezvelind ecranul ceasului, cu acele încremenite la ora 3:20. Isaac lovi ușor cu degetul în carcasa de sticlă, cum făcea și în copilărie, de parcă în felul acesta l-ar fi putut convinge să meargă din nou.

– Prostule, zise el ca pentru sine. Ești un bătrân fără minte.

Ar fi vrut să-și pună ceasul în buzunar și să-l ducă acasă, dar știa că nu se poate una ca asta. Nu putea decât să-și viziteze vechiul prieten, prețioasa amintire, iubita lui familie, pe care o simțea încă aproape. Hanna, soția lui, murise în urmă cu zece ani, înainte ca lumea asta s-o ia razna și înainte ca restul familiei sale din Berlin să fie ridicată în toiul nopții și să i se piardă orice urmă.

Acum Isaac știa unde fuseseră duși, dar atunci parcă se evaporaseră, pur și simplu. Din pricina asta, se bucura că Hanna murise înaintea aceluia eveniment.

Închise la loc capacul ceasului și își trecu degetele peste suprafața lucioasă de metal. La un moment dat, își dorise să graveze ceva pe el, dar nu se hotărâse ce anume. Acum însă, îl puse cu grijă pe masă și își luă minusculele ace de gravură. Cu multă migală, începu să-și scrie numele – *Isaac Schüller* –, iar apoi: *Să nu mă uitați, ianuarie 1945.*

După ce isprăvi, suflă peste căpăcelul de aur, ca să îndepărteze resturile de metal. Îl șterse și, înfășurând ceasul într-o cârpă, îl vâri la loc în ascunzătoare, fixând scândura cu un cui cu vârful aurit.

Nu mai avea de ce să zăbovească aici, odată ce-și terminase treaba. Nu aruncă nici măcar o privire spre comorile pe care le lăsa în urmă, nici măcar spre fotografia Hannei, așezată lângă catastifele sale, într-o ramă de piele albastră.

Stinse lumânarea dintr-o singură suflare, apoi deschise ușa încetșor, privind în lungul străzii înainte de a ieși.

Nu încuie ușa, așa cum ar fi făcut în mod normal – ce rost ar fi avut? Își indesă mâinile în buzunare și, plecându-și bărbia în piept, ca să se apere de vântul mușcător, o porni spre casă, târându-și imperceptibil piciorul stâng, care îl durea la fiecare pas.

Isaac avea o casă micuță, cuibărită într-o vale mărginită de dealuri molcome, acoperită primăvara și vara cu un covor gros de iarbă, din care se ițeau maci roșii, albăstrele și margarete ce se legănau în bătaia vântului. Se opri și se uită la dealurile acelea, la poalele cărora se zărea căsuța lui. Spera să mai trăiască până la primăvară. Poate că va reuși să supraviețuiască. Satul era mic, număra doar vreo o sută de suflete împrăștiate prin fermele răzlețe și, în afară de poliția locală, care insista ca evreii să poarte steaua lui David cusută pe piept și să-și cedeze proprietățile Reichului, nu venise nimeni să-i aresteze încă. Chiar și magazinul său rămăsese neatins – era clar că Reichul nu era interesat de „comorile” sale neînsemnate.

Porni din nou și în clipa aceea simți un gădilat ușor pe ceafă, ca atunci când Hanna îl săruta în timp ce meșterea aplecat deasupra ceasurilor.

Se întoarse, așteptându-se – absurd, desigur – să o vadă stând în spatele lui, cu fularul ei bej, din lână, înfășurat în jurul capului, cu buzele înroșite de frig. Dar nu era nimeni acolo.

– Bătrân fără minte ce ești, zise el cu voce tare, apoi râse. Frigul și oboseala îi jucau feste, își spuse. Era pe punctul de a se întoarce, ca să-și vadă mai departe de drum, când zări două faruri galbene de mașină, care se îndreptau spre el în viteză.

Isaac visă că era din nou copil. Vara îmbrăcase valea în veșminte multicolore de flori sălbatice și frunzișuri în diferite nuanțe de

verde, care se profilau pe cerul albastru, fără pată. Stătea întins pe spate și firele de iarbă îi gădilau pielea. Hanna se afla lângă el, iar el o luă de mână. Îi simțea căldura pielii, mirosul dulce al trupului, dar nu îndrăznea să se uite spre ea, ca nu cumva să dispară.

Din copaci se auzeau croncănitul ciorilor și țipetele coțofenelor, care căutau să-și apere odraslele în felul acesta, iar din când în când cîripitul melodios al vrăbiilor și al pițigoilor le întrerupea tirada.

– E timpul să te trezești, îi spuse Hanna.

– Dar nu vreau, răspunse el.

– Hai, nu fi așa, Isaac. Poți și trebuie s-o faci.

– Dar unde mergem? Isaac se întoarse, în sfârșit, și se uită la ea, dar în loc să vadă chipul ei drag – Hanna avea fața rotundă, ca de copil, cu obrajii dolofani și nasul cărn, iar ochii ei migdalați erau verzi, cu irizații de chihlimbar – văzu chipul unui bărbat cu mustață și ochii înguști și oblici, de culoare cenușie.

– Trezește-te! strigă bărbatul.

Isaac făcu ochii mari, dintr-odată.

– Unde mă află? Îngăimă el.

– Stai rezemat de mine de câteva ore. Mi-a amorțit brațul. Te-ăș fi lăsat să mai dormi, zău, dar nu mai puteam sta în poziția asta, continuă străinul.

Cum stătuse cu ele îndoite sub bărbie, lui Isaac îi amorțiseră picioarele, și când vru să și le întindă fu străbătut de mii de înțepături dureroase.

– Ridică-te în picioare un minut, dar nu mai mult, ca să nu-ți pierzi locul, îl sfătui necunoscutul cu ochi cenușii.

Isaac se ridică nesigur în picioare și, sprijinindu-se de zăbrelele de lemn ale vagonului menit transportării vitelor, începu să și le scuture, pe rând. Între timp, aruncă o privire împrejur. Lumina slabă strecurată printre zăbrele era neîndestulătoare, dar cu toate astea izbuti să deslușească siluetele oamenilor care zăceau pe jos în vagon, acoperiți cu pături și cu haine, cu sacoșele sub cap, pe post

de perne. Stăteau cu toții la grămadă, ca niște pisoi jigăriți, cuibăriți la burta mamei lor ca să se încălzească.

Isaac își suflă în mâini. Aerul era înghețat și, deși printre zăbrelele vagonului vuia vântul, asta nu atenua cu nimic mirosul de excremente și sudoare uscată degajat de trupurile oamenilor.

– Ai ajuns târziu. Bărbatul cu ochii cenușii se ridică în picioare și el. Eu sunt Elias. Aș da mâna cu tine, dar pare cam nepotrivit.

– Eu sunt Isaac. Își suflă din nou în palme.

– Ai noroc că ești ceea ce ești, zise Elias.

– Am noroc?

– După cum spuneam, tu ești aici doar de câteva ore, nu? Eu, în schimb, am venit de câteva zile, dar și eu mă pot socoti norocos – unii sunt aici de o săptămână.

Isaac se uită în jurul lui. Îi atrase atenția o femeie palidă, numai piele și os, care ținea în brațe doi copii adormiți; acestora le tremurau pleoapele în somn, semn că visau. Isaac se gândi că ar fi fost bine ca micuții să nu se trezească – n-ar fi suportat să le vadă ochii.

– Dar chiar și ei sunt norocoși, continuă Elias. În alte vagoane oamenii erau atât de înghesuiți, că n-aveau loc să șadă. Îți poți închipui cum e să stai în picioare o săptămână întregă?

– Unde mergem? întrebă Isaac în șoaptă, scoțând aburi albi din gură.

– Cine știe? Eu am plecat din Köln, dar grupul ăsta, din câte îmi dau seama, vine din Cehoslovacia. Sunt și câțiva francezi printre ei. Știi că sângerezi la cap?

Isaac își pipăi partea din spate a capului, unde avea o umflătură și simți o dâră de sânge uscat, ce i se prelinsese pe ceafă în jos. Își privi mâna și văzu că era roșie.

– A fost tare urât când te-au urcat în vagon – te-au azvârlit pe jos, pur și simplu, și toți am crezut că ești mort. Eu, unul, te-am invidiat. Îmi ziceam că aș vrea să fiu și eu ca tine – adică mort, vreau să spun...

Cu mâinile ușor tremurânde, Isaac își îndoi degetele, ca să și le dezmoștească.

– Nu-mi amintesc exact ce s-a întâmplat. Țin minte doar că am văzut niște faruri de mașină. Eram aproape de casă – după asta nu-mi mai amintesc nimic.

– Mai bine așa, zise Elias, lăsându-se cu toată greutatea peste Isaac la o curbă făcută de tren, care mai apoi prinse din nou viteză când intrară pe linie dreaptă. Eu am fost conștient în tot acest răstimp. Ne-au mânat ca pe vite până la o școală și ne-au zis să ne luăm o geantă cu lucruri personale. Spuneau că urmează să ne relocheze altundeva.

– Dar nu asta au de gând, spuse Isaac.

– Sigur că nu. Ne cred proști, știi? Au impresia că noi n-am auzit de lagărele de concentrare. Știu prea bine unde ne duc. Așa cum am spus mai devreme, aș prefera să mor decât să trec prin asta.

Trenul încetini brusc și frânele scrâșniră zgomotos, în timp ce aburul gros se înălța de sub batiu. Isaac se agăță de haina lui Elias, iar acesta făcu la fel, când oamenii din jurul lor începură să se agite, trezindu-se din amorțeală și frecându-și ochii roșii, plini de spaimă.

Imediat după oprirea trenului, oamenii se ridicară în picioare, luându-și în brațe copiii și sacoșele.

– Ne-am oprit, observă stupid Isaac.

Un copil îl împinse la o parte și își lipi fața de zăbrele, încercând să vadă printre ele.

– Vezi ceva? întrebă o voce de undeva, din spate.

– Cred că e un peron. Nu știu sigur. Văd niște picioare. Da, văd picioare! strigă băiatul, exaltat.

– Picioare desculțe? întrebă alt copil.

– Nu. Cu cizme negre. Mi se pare că se mișcă.

– Haide, stai jos! îl admonestă mama sa.

– Tu n-ai niciun bagaj, observă Elias, uitându-se la mâinile goale și tremurânde ale lui Isaac.

Isaac aruncă o privire la ceilalți, care aveau cu toții sacoșe din pânză și valize de piele, apoi își vârî mâinile în buzunare. Acestea erau gol-goluțe, cu excepția unei chei din fier, cea de la ușa casei sale.

- Nu-ți face griji, îl consolă Elias. Oricum, ce ți-ai putea lua cu tine într-o astfel de călătorie? Cărți? Haine? Mâncare? Am avut așa de puțin timp la dispoziție ca să-mi fac bagajul, încât am luat tot ce mi-a picat în mână - o revistă, auzi tu ce tâmpenie, o revistă despre tâmplărie! N-am citit în viața mea așa ceva, și totuși am luat-o cu mine - îți poți închipui una ca asta?

Lui Isaac îi mai veni inima la loc auzind sporovăiala lui Elias. Își imagina că nu se poate întâmpla nimic rău câtă vreme acesta continua să vorbească astfel.

- M-am gândit să-mi iau partiturile, dar apoi mi-am dat seama că n-o să fie niciun pian acolo unde mergem, așa că le-am lăsat acasă. Dar acum cred că era bine să le fi adus - au fost ale mamei mele, așa că mi-ar fi făcut plăcere să le am cu mine.

Isaac se gândi la lucrurile lui: la halatul verde, care stătea atârnat pe spătarul scaunului din dormitor, la peria și pieptenele din argint ale soției sale, aflate încă pe măsuta de toaletă, lângă sticlutele cu parfum pe care le mirosea și acum, din când în când, doar ca să-și aducă aminte de mirosul ei.

Se întrebă cine va avea grijă de-acum înainte de casa lui - oare avea să locuiască cineva acolo, printre hainele și cărțile lui?

Dintr-odată, începu să se deschidă ușa vagonului, iar Isaac își întinse gâtul, ca să privească afară.

Unul câte unul, fură mânați pe calea ferată pavată cu noroi și piatră, din ale cărei crăpături se șteau buruienile, care parcă se încăpățâneau să supraviețuiască cu orice preț. Zloata murdară înghețată peste noapte forma movile maronii, asortate perfect cu cerul mohorât care amenința cu o nouă ninsoare.

În câteva secunde, calea ferată fu împânzită de oameni; prizonierii erau supravegheați de gardienii care îi îmbrânceau și îi

împărteau, în prima fază, în grupuri mai mici, după care separau bărbații de femei.

- Lăsați-vă lucrurile aici! În fața lui Isaac se afla un bărbat îmbrăcat cu o haină din lână cafenie, cu steaua lui David cusută pe piept și pe mâneca stângă; omul avea obraji roșii din pricina frigului. Ești surd? Am zis să vă lăsați lucrurile aici! Acum! În căruță!

Elias făcu un pas înainte și își puse mica valiză cafenie în căruța care se umplea văzând cu ochii.

- Nu vă faceți griji, nu vă faceți griji, repetă bărbatul. O să vi le recuperați. Hei, tu, ți-am zis să-ți lași lucrurile în căruță! Se întoarse din nou spre Isaac.

- Eu n-am nimic, spuse acesta, simplu.

- Nimic? Un jidan care n-are nimic? Cercetă iscoditor steaua galbenă de pe haina lui Isaac.

Acesta își desfăcu brațele larg.

Bărbatul rânji de parcă abia așteptase să dea de cineva ca el. Se apropie de un ofițer SS înalt, care stătea câțiva pași mai încolo și fuma o țigară, înfofolit în jacheta groasă, de culoare neagră, cu gulerul ridicat ca să-i țină cald la gât. Isaac îl asemăna cu o cioară.

Ofițerul asculta ce îi spunea gardianul și mustața îi tremura ușor, probabil din cauză că zâmbea. Azvârli cu un bobârnac mucul țigării într-un morman de zăpadă. Isaac și-l imagină stingându-se cu un sfârâit, la fel ca lumânările lui de acasă.

Cei doi se apropiară de Isaac; acesta aruncă o privire spre Elias, care stătea de vorbă cu alt bărbat despre revista lui și despre faptul că o adusese cu el, în locul partiturilor mamei sale.

- Cum te numești? Individul cu mustață se opri în fața lui Isaac; era cu mai bine de un cap mai înalt decât acesta.

- Isaac. Isaac Schüller.

- Kapo¹ spune că nu ai bagaje. E adevărat?

¹ Kapo - prizonier din lagărele naziste care era desemnat de gardienii Schutzstaffel să supravegheze munca forțată sau să îndeplinească sarcini administrative (n.tr.)

- Da.

- N-ai adus nimic cu tine?

Isaac își simți transpirația și roindu-i la subsuori, în ciuda frigului de afară.

- Nu, nimic.

Tipul cu mustață zâmbi din nou, apoi se întoarse spre Kapo și îi șopti ceva la ureche. Supraveghetorul zâmbi, la rândul său.

Cu un gest fulgerător, îl izbi pe Isaac cu bastonul în stomac. Acesta se prăbuși la pământ, chircindu-se de durere, iar Kapo continuă să-l lovească peste spate, peste rinichi.

- În picioare! îi porunci el. Mișcă!

În ciuda durerii, Isaac se întinse pe spate, cu fața în sus, respirând precipitat.

Supraveghetorul îngenunche deasupra lui și începu să-i scotocească prin buzunare. Pe chip i se așternea treptat dezamăgirea, constatând că Isaac chiar n-avea nimic de valoare asupra lui. Totuși la un moment dat zâmbi. Scoase încet o pungă de piele, doar un pic mai mare decât un plic. I-o întinse mustăciosului, ca pe un trofeu.

- Aha, ai zis că n-ai nimic, spuse ofițerul. Ridică-te!

Proptindu-și palma în pământul pietros, Isaac se ridică în picioare. Stătea ușor încovoiat de spate, cu brațele petrecute în jurul stomacului, unde fusese lovit.

Aruncă o privire în stânga, să vadă dacă Elias se mai afla acolo sau oricine altcineva, ca să-l ajute. Însă noul lui prieten se află alături de alți treizeci de bărbați, toți aliniați cu fața spre un șir de barăci împrejmuite cu un gard din sârmă ghimpată.

Isaac se întoarse din nou cu fața spre ofițerul cu mustață, care tocmai deschidea punga de piele, scoțând la iveală instrumentele minuscule de aur și argint. Scoase o șurubelniță mică și o ridică în dreptul ochilor, ca să citească inscripția gravată pe ea. Era numele lui Isaac.

- Ce-s astea? întrebă el.

- Au fost ale tatălui meu, reuși să îngaime Isaac, cu respirația întretăiată. Acum sunt ale mele.

- Ale tale? Și ce faci cu ele?

- Repar ceasuri de mână sau de perete. Câteodată și cutii muzicale sau casete de bijuterii. Sau jucării.

- Jucării?

- Da, jucării pentru copii.

- Și motoare cu aburi?

Isaac încuviință din cap.

- Și ceasuri, zici? Dar pendule - le poți face să bată, dacă s-a stricat gongul?

- Cu pendulele e mai dificil, sunt mai pretențioase, dar da, știu să repar și pendule.

Mustăciosul părea interesat de spusese lui. Puse instrumentele înapoi în punguță.

- Și ce mai știi să repari?

Isaac încercă să-și aducă aminte ce mai reparase de-a lungul anilor.

- Lacăte, zăvoare, uneori - dar nu prea des - radiouri... în principal ceasuri de mână și de perete.

Ofițerul își pierdu interesul și își vârî în buzunar punguța cu unelte.

- Treci în linie, îi ordonă el și făcu semn cu capul spre șirul mai scurt, unde se afla și Elias - altul decât celelalte șiruri care începuseră deja să mărșăluie spre porțile negre, străjuite de foșoare cu paznici înarmați.

- Așteaptă în rând până când ți se spune să te miști.

Kapo îl împinse pe Isaac spre grupul de bărbați care dărdăiau de frig, cu mâinile în buzunare și cu ochii ațintiți spre lagărul din fața lor. Deasupra clădirilor din incinta acestuia se vedeau coloane groase de fum înălțându-se în văzduh.